

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. IV. Auctorum, qui de translato ex urbe Aginno ad Conchense
monasterium S. Fidis corpore egerunt, ætas et fides: hujus translationis,
cujus epitome datur, epocha discussa et sat prope definita. An ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

A per omnia sæcula sæculorum. Amen. Ita rursus laudatus anonymus, cujus tamen verba, cum non satis distincte ecclesie, sancte Virginis nostrae titulo dedicate, situm exponant, atque in una eademque a Dulcidio constructa basilica tam S. Fidis, quam aliorum Aginnensium Martyrum corpora honorifice condita fuisse, asserere videri possint, clarioribus alterius anonymi dictis excipere placet, illius nempe, qui factam ex Aginnensi urbe ad Conchense monasterium S. Fidis translationem stilo soluto complexus est, de quo suus infra erit dicendi locus.

ecclesie in
ejus honorem
erectio

33 Ita hic num. 5 : Post multa autem annorum curricula, omni gentium furore remoto, quidam vir sanctus, cui nomen DULCIDUS, ad pontificatus dignitatem proventus, omnibus posthabitis, ecclesiam foris murum ejusdem urbis (Aginnensis) ad Septentrionale clima in suburbio construxit, eandemque sub sacre Virginis (Fidis) veneratione caelesti Sponso consecravit. Hoc ergo teste, dicata S. Fidis titulo ecclesia extra urbis muros erat, atque, uti mox subdit, Beatissimam . . . virginem Fidem, quae caeteros (Aginnenses martyres) in palma martyrii præcellit, in basilicam eandem cum maxima honorificentia mausoleo pretioso marmore exciso (S. Dulcidius) commendavit, in quo, ut rei gesta usque hodie prodit veritas, litterarum anaglyphi, titulus passionis ejus sub fastigio brevitatis inscriptus est. Porro non in hac, sed in ecclesia omnino diversa, S. Caprasii, ac reliquorum fortassis Aginnensium Martyrum corpora a Dulcidio condita fuisse, apertissime declarat idem scriptor, ita pergens : Sanctum vero Caprasium intra muros urbis ad ecclesiam, ibidem (ab ipso Dulcidio, ut fert antiquissima traditio) fundatam, detulit, eumque consimili honore in sarcophago item marmoreo diligentissime deposuit. Consentit, qui et fortassis, uti infra dicitur, anonymo illi prævit, Translationis secundae, metricè conscriptæ, auctor, duasque pariter adstruens ecclesias, in quarum altera S. Fidis, in altera vero S. Caprasii corpus conditum fuit, juniorem ab antiquo anonymo in speciem dissentientem conciliat, dictisque lucem affundit, dum in una quidem eademque basilica SS. Fidis, Caprasii aliorumque Martyrum exuvias in lucem elatas decenter compositas a Dulcidio fuisse, at sanctæ Martyris nostræ corpus deinde in suburbana ecclesia, aliorum vero corpora in ipsius urbis majori basilica decenter tumulata fuisse insinuat, ita de Dulcidio canens : Iste diu absconditas invenerat reliquias Fidis, præclaræ martyris, una cum suis Sociis, quas intra urbis mœnia in majori ecclesia, quæ capitalis aderat, decenter composuerat ; solius autem Virginis corpus seorsum condidit in quodam ædificio, constructo in suburbio.

B
* supple et ;
rel forte leg.
anaglypho
opere

C
et hujus situs
atque ab altera
distinctio.

34 At, inquit, cum saltem Translationis secundæ, soluto stilo conscriptæ, auctor de Stephano II, sub annum Christi 937, uti ex tomo II Gallie Christianæ auctæ col. 255 patet, Arvernensi seu Claromontano antistite consecrato, expressam fecerit mentionem, atque adeo plus quatuor sæculis a prima S. Fidis translatione remotus vixerit, impar ejus habenda est auctoritas, ut primæ translationis adjunctis, quæ ipse suggerit, sat certam fidem faciat. Fateor, nihil eum ab ætate habere, unde fidem sola sua assertione hic extorqueat : verum, cum idem ipse, fidem verbis suis facturus, ad mausoleum S. Fidis, suo etiam tempore in ea exstans ecclesia, ad ipsumque pas-

sionis ejus titulum, eidem inscriptum, confidenter provocet, non est, cur ei duos adstruendi ecclesias, in quarum altera S. Fidis, in altera vero S. Caprasii corpus, teste etiam Translationis metricè conscriptæ auctore, honorifice conditum fuit, deneganda fides sit, præsertim, cum et aliunde, nimirum ex anonymo primæ Translationis auctore coævo, manifestum sit, S. Dulcidium, Aginnensem episcopum, ecclesiam aliquam sanctæ virginis Fidis titulo consecrasse, quam eandem cum illa fuisse, cui Ragnovaldi uxor sese asyli loco commisit, non modo non innuit laudatus num. 28 S. Gregorius Turonensis, ut contra, dum basilicam, ad quam hæc mulier confugit, unde simpliciterque S. Caprasii basilicam compellat, ab illa, quæ S. Fidis titulo decorata erat ecclesia, omnino diversam statuere videatur. Ceterum, teste Chesnio in Antiquitatibus Gallie pag. 797, præter ecclesiam S. Caprasii, Aginni etiamnum exstat sub S. Fidis nomine dicata Deo ecclesia, eademque, uti opinor, de qua mox laudatus uterque anonymus sermonem fecit, olim quidem Aginnensi suburbio, postea vero, dilatatis urbis pomeriis, ipsi urbi innæca.

AUCTORE
J. G.

E

§ IV. Auctorum, qui de translato ex urbe Aginno ad Conchense monasterium S. Fidis corpore egerunt, ætas et fides : hujus translationis, cujus epitome datur, epocha discussa et sat prope definita. An eodem tempore illuc inde delatæ sint S. Vincentii Aginnensis M. reliquie ?

Aeturo nunc de variis corporis S. Fidis translationibus, atque hoc quidem § de celeberrima illa, quæ olim Conchensi in Rhutenis Ordinis S. Benedicti canobio, nunc sæculari canonicorum collegio, splendorem plurimum amplissimasque opes contulit, non modo de utriusque paulo ante laudati anonymi ætate paulo enucleatius disserere, sed et in Chronographi Conchensis, quatenus idem argumentum tractavit, auctoritatem inquirere idcirco visum est, ut hinc, quam infra dicenda fidem mereantur, prudens lector dispiciat. Ab anonymo, Conchensi, ut apparet, monacho, qui S. Fidis Translationem secundam, seu Conchensem, stilo soluto prosecutus est, exordium propterea duco, quod is multo uberius, quam alter, translationem illam exposuerit, nec subsequentem reliquerit intactam. Eum, utpote qui Stephani II, Arvernensis seu Claromontensis episcopi, aperte meminit, certissime non scripsisse ante annum Christi 937, num. superiore diximus ; quin imo, cum de isto præsule anonymus sermonem instituens, hisce verbis utatur : In diebus quoque Stephani, ac præterea de Codice miraculorum S. Fidis, eo nimirum, uti videtur, quem Bernardus, Andegavensis scholæ magister, uti infra dicemus, anno Christi 1020 partim concinnavit, tamquam suis temporibus apprime cognitio-

Ætas fidesque
auctoris, qui
translationem
hanc stilo
soluto,
f

mentionem

AUCTORE
J. G.

mentionem inferat. hinc non absimile vero fit, eum Opus suum non nisi sæculo XI elucubrasse, eo tamen non ultra annum sexagesimum progresso, quandoquidem de facta ab Odobrico II, Conchensi abbate, sub Henrico Francorum rege S. Fidis translatione anonymus ille, qui tamen singulas ante sua tempora factas translationes commemorat, altissimum siluerit. At quid de altero anonymo, Conchensi itidem, ut apparet, monacho, qui, usitato jam tum a sæculo IX, uti apud Muratorium tom. III Antiqu. col. 693 et seq. videre est, rhythmico carmine seu hymno homologo translationem eandem celebravit? Hunc ego quidem uno circiter sæculo indubie antiquiorem altero esse, asseverare non ausim; est tamen, cur id a vero alienum mihi non videatur.

uli et alterius
qui stilo ligato
hanc descri-
psit,

36 Etenim hic non modo de Odobrico II, deque præfato Stephano II, ac peracta per hunc, de qua infra num. 36 sermo erit, translatione capitis S. Fidis, sed et de miraculorum Codice supra memorato, ac denique de ipsis miraculis, quæ Bernardi Andegavensis ætatem præcesserunt, altissimum siluit; unde eum etiam ante annum Christi 937, seu ante, quam Stephanus ex abbate Conchensi Claromontensis episcopus creatus fuit, ac dein magnificentissimo apparatu in mirificæ machinæ thecam partem capitis S. Fidis intulit, rhythmicam suam lucubrationem absoluisse, conicias, quam proin sibi prælucentem, tametsi hoc non fateatur, habere potuerit alter ille anonymus, qui memorabilia quæque, quæ ad S. Fidis reliquias attinebant, ad sua usque tempora stilo soluto complexus est. Si conjectare fas sit, fortassis hæc scriptor, cum Acta martyrii ab antiquo anonymo, præcipua vero aut certe celeberrima ineunte XI sæculo S. Fidis miracula a Bernardo, Andegavensis scholæ magistro, soluta oratione adornata videret, suam quoque qualemcumque symbolam voluerit conferre, ut non dissimili oratione etiam translationum corporis S. Fidis, atque adeo ad sua usque tempora integra ejusdem Sanctæ historia transmitteretur posteris, ut et propterea Conchensis translationis Actis metricè conscriptis sua, liberiore stilo earata, substituenda duxerit. Quocumque hæc se modo habeant, cum anonymis illis nemo, qui argumentum, de quo agimus, ex professo, ut aiunt, pertractarit, antiquior hactenus inventus sit, atque etiam dato, quod scriptor metricus Conchensi translationi, ante annum Christi 889, ut infra ostendetur, peractæ, synchronus non fuisset, nihilominus tamen ambo non tanto certe temporis intervallo remoti ab ea vixerint, quin per paucorum sibi succedentium monachorum relationem, aut ex cœnobii monumentis rem adeo memorabilem ac partim domi a suis gestam, illibata veritate intelligere facile quiverint, non abs re eorum narratione, dum nihil aliunde obest, hic standum esse videtur.

nec non Chrono-
graphi
Conchensis
inquirunt.

37 Venio nunc ad auctorem Chronici Conchensis, qui non solum de secunda tertiæque reliquiarum S. Fidis translatione, sed et de quarta, sub Odobrico II, Conchensi abbate, fortassis sub anno Christi 1040 peracta, mentionem fecit. Auctor ille, uti ex Conchensium abbatum serie, quam ultra Begonem, ante annum 1108 defunctum, non produxit, colligi datur, ineunte sæculo XII Chronicon suum, quod ex archivis Conchensis monasterii tom. III Anecdotorum a col. 1387 edidit Marteneus, partim ex diplomatis chartisque suis cœnobii, partim ex traditione communice apud suos fama composuit; atque hinc varia pro rebus variis, quas recenset, ejusdem est auctoritas,

nulla quidem, dum sine probatæ fidei testimonio res multis seculis a se remotas narrat, ac contra minime contemnenda, dum monumentis antiquioribus consona tradit, aut ea facta recenset, quorum in religiosa domo etiam sine instrumentis authenticis constans veraxque vel ultra unius sæculi decursum memoria esse solet. Quapropter, etsi chronographus ille in ordinanda antiquiorum abbatum serie, imo et in referendis rerum diu ante se gestarum adjunctis subinde lapsus fuerit, non idcirco ea ipsa facta, quæ vel ex recenti aut certe constanti adhuc memoria retulit, quale est peracta sub Odobrico II reliquiarum S. Fidis in novam basilicam translatio, vocanda in dubium sunt, ac ne ipsa quidem, quæ sæculo IX ac X gesta recenset, utpote quorum substantiam vel æ authenticis translationum Actis, vel procul dubio ex ambobus vetustioribus anonymis haurire atque in suum Chronicon inferre potuit, prout reipsa fecisse censei jure potest. Nunc singulas, ut res fert, translationes illas illustrare aggredior.

38 Ex quo S. Fidis corpus a S. Dulcideo, ineunte, ut antea diximus, sæculo V, honorifico mausoleo in suburbana Aginno ecclesia conditum fuerat, illico tantis miraculorum signis fulgere cepit, tamque ingenti assiduoque deinceps populorum concursu frequentari, ut mirum videri non debeat, haud multo post, quam Ludovicus Pius, adhuc Aquitanicæ rex, in Ruthenensi diocesi Conchense cœnobium, ut Ermoldus Nigellus lib. I de Rebus Ludovici Pii testatur, instituerat, hujus incolæ monachos tam celebri reliquiarum thesauri, quo suam maxime illustrarent ecclesiam, acquirendi desiderio actos fuisse vehementissimo, ac tum præsertim, cum Audaldi, Conchensis monachi, anno 835 Valentianæ Hispaniæ ad transferendum illinc Conchas S. Vincentii levitæ et martyris corpus profecti, conatum omnem nil sibi profuisse cernerent. Habito igitur sapsissime inter se consilio, quo pacto sacra S. Fidis pignora ad se transferrent, Conchenses tandem unum e suis, nomine Arinisdum vel Ariviscum, hominem consilio manuque promptum, cum itineris duce Aginnum dirigunt, qui quacumque arte S. Fidis reliquias nanciscatur, inque suam asportet ecclesiam. Arinisdus ergo, quorsum Aginnum venisset, minime immemor, primum studuit, ut qua facta pietate, qua blanditiis et assentationibus, in clericorum, quibus custodiendi corporis S. Fidis cura incumbbat, consuetudinem amicitiamque se penitus immergeret, eosque tam bene inescare novit, ut ipsi, nihil tale opinantes, ovem, ut aiunt, lupo, seu thesaurum suum callidissimo furi consensu unanimi tandem commiserint. Re aliquamdiu, quo magis suum celaret consilium, apprime gesta, sedulique custodis famam nactus, opportunam denique auferendi sacri corporis occasionem arripuit.

Hujus translationis epitome

ex his subministratur;

39 Peractis Epiphaniæ festo Missarum solemnis, collegas suos orat, ut, dum hi solito diutius ob diei solemnitate accumberent mensæ, ipse, ne quid detrimenti caperet ecclesia, tutelam ejus sedulo gerat. Ultra assentiunt improvidi; nec mora, his jam secure vescentibus, ipse etiam omnium jam securus, ad S. Fidis mausoleum convolat, cumque hujus operculum præ sigillis ferreis integrum erigere nequiret, in inferiori parte mausoleum vi perfringit, et qua data via, perque patefactum aditum sanctæ Martyris exuvias extrahens, mundissima pera condit, vocatoque itineris socio, ut primum per tenebras licuit,

A licuit, cum sacra præda abscurrat. Igitur cum postero die nupiam Arinisdus appareret, ac S. Fidis sepulcrum perfractum vacuumque sacro corpore fuisse repertum, vehementer turbati omnes, dolere, suam lamentari imprudentiam, et si quo modo e fuga retrahi cum thesauro illo Arinisdus posset, nihil intentatum relinquere; at nihil non irritò conatu ab iis factum. Itaque post varios casus, qui in edendis infra Translationis Actis fuse recensentur, Arinisdus ejusque comes nono itinere sui die incolumes ad Conchensis canobii viciniam pervenerunt, ubi ab hujus incolis summo gaudii plausuque excepti sunt, delataque non minori apparatu lætitiæ in Conchensem ecclesiam sacra Martyris nostræ pignora, ibique decentissimo, ut per tempus licebat, loco sub diligenti custodia collocata die 19 Kalend. Februariæ, quo die hujus translationis memoria celebrari etiam solet. Ita fere, at multo uberius ambo anonymi, supra laudati, quibus Conchensis chronographus etiam consentit, ita paucis scribens: Ab urbe Aginensi cum corpore beati Vincentii furtim sublatum est corpus gloriosissimæ virginis et martyris Fidis, et ad illud Conchense cœnobium translatum, ubi digne et honorifice prope altare Salvatoris Domini est reportatum. His adde, quod in Adonis Chronici sat antiquis codicibus Mss. ad annum Christi 288 testimonium exstat, quo S. Fides apud Aginnum passa, postea Conchis * translata fuisse, deserte etiam asseritur.

* Conchas

de cujus epocha discrepantia inter se Adoniani Chronici,

40 Verum de tempore, quo hæc corporis S. Fidis translatio statuenda sit, non ita inter antiquos recentioresque scriptores convenit, ut contra, si singulorum verba expendantur, nec cum Adoniani Chronici testimonio ambo anonymi Translationis scriptores supra laudati, nec hi cum Chronographo Conchensi, nec inter recentiores Henschenius noster cum anonymis illis, ac multo minus cum his Dionysius Sammarthanus, qui etiam secum pugnat, conciliari ex omni parte queant. Quippe, cum S. Ado, uti ex Mabillonio scriptores Historiæ literariæ Franciæ tom. 5, pag. 465 ostendunt, anno Christi 875 ad meliorem vitam transierit, ac sub annum 874 extremam Chronicæ suo manum admovisse videatur, consequens sit, ut Opus illud vel eo loco, ubi de S. Fidis martyrio eaque occasione de translato ad Conchense cœnobium ejus corpore mentio fit, a descriptoribus corruptum seu potius interpolatum fuerit, quod tamen nemo hactenus, quem norim, suspicatas de hoc determinato loco fuit, nedum satis probabile reddidit; vel, si genuinum eo loco sit, necesse est, ut, quæ illic memoratur, translatio non serius certe, quam anno Christi 875 collocari queat, cum evidens sit, ab Adone, si suo tempore necdum facta erat, referri in Chronico non potuisse celebrem illam S. Fidis translationem. Imo vero eam non parum ante Adonis tempora contigisse, innuit Carnutensis de Miraculis S. Fidis manu eazaratus codex, de quo Mabillonius in Annal. Bened. ad annum 1010, num. 42, pag. 215 meminit, ubi de donata Conchensibus, ut fertur, a Carolo Magno, ac proin ante annum 814 aurea S. Fidis capsula disertus sermo est.

utriusque anonymi Translationis auctoris,

41 At ex adverso, ne translatio illa jam ante Adonis obitum facta credi possit, obstant ambo Translationis auctores jam saepe laudati, qui eam illigant temporibus Caroli Minoris, Francorum regis, ejus nempe, Quem, uti unus ait, post Franci de solio deposuerunt regio, seu, uti alter Octobris Tomus III.

loquitur, Quem suæ ditionis principes, inique adversus eum conjurantes, a solio regio dejecerunt, et cujus loco Ottoni seu Odoni, Aquitanorum duci, Roberti Eortis filio, coronam regni imposuerunt et illum pro eo regnare elegerunt; qui Carolus Minor, cum ab eo, cui Crasso cognomen fuit, diversus esse non possit, utpote quem Franci, postquam se hujus imperio anno Christi 885 subjecissent, ante diem 12 Januarii anni 888 de solio ejecerunt, cujusque loco Odonem, ducem Aquitanicæ, uti Ademarus Cabannensis in Chronico apud Bouquetum tom VIII, pag. 232 testatur, in regno elevarunt; necesse est hinc contra Adoniani Chronici testimonium consequi, ut sub hoc Carolo rege S. Fidis translatio facta sit, eaque inter annum 885 et 888 collocari debeat. Huic certe translationis epochæ patrocinantur diplomata complura, in favorem Conchensis canobii data, quæ tom. I Galliæ Christianæ auctæ a col. 236 et in Instrumentis ibidem, uti et tom. II Historiæ Occitanicæ a col. 21, et apud Baluzium in Instrumentis domus Arvernæ habes, in quibus nulla ante Caroli Crassi tempora de S. Fide mentio fit, cum tamen in iis, quæ vel Caroli ejusdem tempore vel deinde edita sunt, de S. Fidis reliquiis, veluti in Conchensi ecclesia conditis, disertissima verba legantur, quod non leve indicium est, vivente Carolo Crasso rege, sanctæ Martyris nostræ corpus ex Aginensi ecclesia ad Conchensem translatum fuisse.

42 Verum adversus hanc epocham omnino Conchensis Chronographi, pugnare videntur laudati chronographi Conchensis verba, quibus tom. III Anecdotorum Martene col. 1387 translationem illam quidem inæctit temporibus cujusdam Caroli Minoris, sed quem a Carolo Crasso diversum esse, mox innuit col. 1389, dum prædictum Minorem Carolum regnum Franciæ recuperasse, ac Rodulphi, Conchensis sub annum Christi 910 abbatis, petitionibus annuisse, scribit, quæ nulla plane ratione in Carolum Crassum cadunt, uti ex luctuoso ejus a suis deserti bonisque omnibus exuti obitu, de quo Mariani Scotti Chronicon pag. 270 ad annum 887 aliosque ad annum sequentem apud Bouquetum tom. 8 scriptores consule, meridiana luce clarius est. Quapropter, si postremis Conchensis Chronici verbis, prout edita ibi sunt, standum sit, translatio illa contigerit inter annum 893 et 923, nempe regnante Carolo Simplice, qui Rodulpho, Conchensi abbati, donariorum, quæ decessores hujus a regibus obtinuerant, confirmationem regio præcepto, uti scribit chronographus ille, enixe postulanti munifice concessit. Atque ita ex recentioribus Dionysius Sammarthanus tom. I Galliæ Christianæ auctæ col. 239 etiam censuit, laudati chronographi verba, quibus hic translationem illam sub Carolo Minore Ludovici filio, in regnum Francorum sublimato, statuit, hac adnotatione in margine excipiens: Dicto SIMPLICI, filio Ludovici Balbi posthumo, cujus regni anno tertio, uti mox subdit, Aviernæ cujusdam filiorumque ejus liberalitate Conchensis abbatia bonis aucta fuit; ut adeo ex laudati Sammarthani sententia translatio, de qua hic quæstio est, anno 893, quo Carolus Simplex die 28 Januarii in Remorum civitate, testibus Annalibus Mettens. apud Bouquetum tom. VIII, pag. 73, in regno elevatus fuit, aut posterior fuerit, aut certe non prior constitui possit.

43 Reponi tamen plane non immerito hic posset, laudatum Sammarthani paulo ante, videlicet col. 236, translationem illam inæxuisse

AUCTORE J. G.

E

Conchensis Chronographi,

F

Dionysii Sammarthani,

AUCTORE
J. G.

temporibus Caroli Calvi, ac proin medio tempore inter annum Christi 838, quo is ab imperatore Ludovico Pio armis, corona et quadam regni portione donatus fuit, interque annum 877, quo, teste Chronico Viridunensi apud Bouquetum tom. VII, pag. 248, pridie Nonas Octobris vita functus est. Ipsa, quibus id Sammarthanus facit, hæc verba sunt: Tempore Caroli Calvi, filii Ludovici, corpus S. Fidis, eo (ad Conchense cœnobium) fuit delatum, cujus nomen huic cœnobio quandoque accommodatum. Accedit, quod chartam Sigaldi seu Sigualdi ejusque uxoris Aigæ seu Aigux, anno 888 editam, in qua de translatis jam tum ad Conchense cœnobium S. Fidis reliquiis, deque hinc indito sacræ xdi ejusdem Sanctæ nomine manifesta mentio fit, idem vir clarissimus col. 239 laudet, ut proin ante Carolum Simplicem, seu ante annum 893, hanc translationem statuisse, potius dicendus sit. Fateor, ita locis citatis Sammarthanus habet, nec, quo pacto conciliari secum possit, aut utram ex his sententiam probabiliorem ipse habuerit, ego satis perspicere queo. At quocumque hæc se modo habeant, certe ejus opinio, quæ sub Carolo Simplice translationem illam statuit, non modo Adoniani Chronici testimonio et utriusque Translationis auctori, sed et jam laudatæ Sigualdi chartæ aliisque, quas sub finem num. 41 indicavimus, omnino adversatur; altera vero, quæ eam sub Carolo Calvo collocat, cum utroque anonymo Translationis auctore non minus aperte pugnat; ut adeo, contra ac col. 1330 illic asseritur, aliquid certe, quod a vero aberret, corrigendum in eo Gallix Christianæ tomo fuerit.

et Henschenii
verba recitan-
tur;

44 Quod vero ad Henschenium nostrum num. 40 laudatum attinet, diversam is ab hactenus recensitis opinionem tuetur, dum tom. 2 Junii inquirens, an S. Vincentii, Aginnensis martyris, reliquiæ una cum ipsantis S. Fidis Conchas translata fuerint, in hæc verba pag. 165 scribit: Quod autem potissimum huc spectat, non sunt ejus (S. Vincentii) reliquiæ ad cœnobium Conchense una cum S. Fidis pretiosis pignoribus translata: hæc enim fuerunt quadam furtiva industria ab Aroniso monacho Conchensi e propria ecclesia sublata et Conchas circa annum 890 devecta, cum loco Caroli Simplicis regno Franciæ præesset Odo Aquitanus, uti accurate indicant Acta Translationis, quæ habemus et soluta et stricta oratione conscripta; unde et S. FIDIS DE CONCHIS MONASTERIUM NUNCUPARI docent Sammarthani. Itaque, judice Henschenio, ante annum 893, qui Caroli Simplicis, Francorum regis, primus fuit, nec tamen prius, quam anno 888, quo Odo Aquitanus Francorum regnum moderari cepit, hæc corporis S. Fidis translatio statuenda est. Mitto alios magni nominis auctores hinc adungere, propterea quod vel nulla assertionis suæ documenta in medium protulerint, vel non, nisi latiori modo, translationis hujus epocham definiendam duxerint. Nunc, quænam ex tam inter se discrepantibus sententia veritatem propius attigisse, dici possit, quantum res adeo impleta sint, discutere, eademque opera certo falsa a veris aut saltem verosimilibus secer- nere aggredior.

ostenditurque,
non serius
anno 888
statui posse,

45 Ac primo quidem, ut inter tot utrinque controversa indubitatum quid proferam, certumque limitem, extra quem translationis epocha figi nequeat, simul constitutam, sic plane existimo assero, translationem illam, de qua hic quæstio, non posse anno Christi 888 posteriorem statui,

ac proin illam, contra ac chronographus Conchensis col. 1389, et Dionysius Sammarthanus col. 239 statuisse videntur, non contigisse temporibus Caroli Simplicis, in Francorum regnum primum evecti anno 893, uti supra num. 42 dictum fuit. Quippe, cum in laudatæ Sigualdi et Aigux uxoris charta, in mense medio (Maoi fartasse) anno 4 regnante Odone rege, seu anno Christi 888 data, quam habes tom. II Historiæ Occitanicæ inter Instrumenta col. 23, de reliquiis S. Fidis in Conchensi cœnobio jam tum quiescentibus ac reconditis, deque indito illi monasterio S. Fidis nomine, quemadmodum num. 43 et 44 etiam dictum est, disertis verbis mentio habeatur, meridiana luce vel hinc clarius est, translationem illam temporibus Caroli Simplicis, anno dumtaxat 893 in Francorum regnum sublimate, affigi nullaratione posse. Quapropter Conchensis chronographus, dum col. 1389 Carolum illum regem, quem Rodolphus Conchensis abbas sub annum 940 adiit, eundem cum illo facere videtur, sub quo reliquiarum S. Fidis translationem factam scripserat, Carolum Simplicem cum alterutro ex homonymis hujus decessoribus perperam confudisse, omnino dicendus est, nisi potius eadem illa columna, perinde ac alibi desiderari aliquid in hujus Chronici editione dicamus, puta ejusdem Caroli Simplicis inaugurationem regiam, aut simile quid, quocum chronographi verba hæc: PREDICTUS Minor Carolus connectionem habeant; atque ita inherendo prioribus ejus verbis, quæ tom. III Anecdotorum col. 1387 habes, ante Odonis, Aquitanicæ ducis tempora, seu ante annum Christi 888, utpote quem principem, non nisi jam ante relata S. Fidis translatione, in regnum Francorum subintrasse scribit, etiam ex illius mente collocanda hæc foret. Ut ut hæc habeant, certe chartæ Sigualdi duorumque anonymorum auctoritas potiori loco quam Conchense Chronicon, saltem, uti editum typis est, omni jure haberi debet.

46 Ex his consequens etiam fit, ut Henschenius noster, tametsi sub annum 890 translationem illam collocans, propius, quam Sammarthanus, ad anonymos Translationis auctores accedat, nihilominus tamen non omnino horum dictis consona scribat, dum translationis tempore Odonem Aquitanum loco Caroli Simplicis regno Franciæ præfuisse subdit. Quippe cum ante Caroli Crassi obitum, qui Pridie Idus Januariæ anni 888 contigit, aut certe ante mensem Novembrem anni 887, quo Carolus Crassus, adhuc imperator et Francorum rex, in Triburia villa regia generalem optimatum conventum convocavit, neque regis titulo, neque, ut quidam volunt, tamquam Caroli Simplicis tutor regni gubernator, Francis præfuerit Odo Aquitanus, non potest, quæ, utroque anonymo teste, die 14 Januarii facta est translatio, sub ejus administratione statui, nisi vel ipso anno 888 aut uno ex sequentibus: atqui, ut ex charta Sigualdi patet, certe non anno 889 aut 890, imo ne ipso quidem anno 888 die 14 Januarii contingere hæc translatio potuit, utpote ex utriusque anonymi testimonio facta Carolo Minore Francorum rege, adhuc imperante, quem procul dubio non nisi exevante anno 887 suæ ditionis principes... a solio regio dejecerunt et cujus loco postea Ottoni seu Odoni, Aquitanorum duci, coronam regni imposuerunt; itaque et citius, quam anno 888, atque adeo et ante Odonis administrationem regiam, illa, de qua hic quæstio est, translatio figi debet. Suvad et id laudatæ jam sæpe Sigualdi charta anno 888 mense

nec sub regi-
mine Odonis
Aquitanii,

F

A mense medio seu Maio fortasse data, in qua, ubi de reconditis in Conchensi cenobio S. Fidis reliquiis sermo est, nuspian insinuat, eas tum non nisi a tribus qualuorve mensibus eo adductas fuisse, quod tamen si factum fuisset, silentio non prætereundum fuisse videtur.

sed nec multis
annis citius
anno 887.

47 Atque ita quidem, quo serius hæc translatio figi non possit, definitum tempus habemus. Verum an, uti asserunt ambo anonymi Translationis auctores, tempore Caroli Crassi, et anno quidem, uti ex his consequens fit, 886 vel 887; an potius, uti ex Carnutensis codicis Ms., num. 40 laudati, et Adoniani Chronici testimonio consequitur, ea annis aliquot citius, imo multo ante Adonis emortualem annum, qui Christi octingentesimus septuagesimus quintus fuit, translatio statuenda est? Respondeo, præterquam quod dubium mihi sit, an illa codicis Carnutensis verba, quibus Carolus Magnus capsam auream S. Fidi donavisse fertur, revera sint Bernardi, qui sanctæ Martyris nostræ miracula, suo tempore patrata, partim anno Christi 1020 litteris complexus est, utpote quæ nec in Ms. nostro nec in Labbeano reperiuntur, standum potius esse disertissimo amborum Translationis auctorum et Chronographi Conchensis testimonio, quo hi sub quodam Carolo Minore, et adulto jam sæculo ix, furtim ad Conchensem ecclesiam S. Fidis corpus delatum asseverant, quam incerto rumori, post duo ferme a peracta translatione sæcula apud externos sparso, et cujus præfati codicis auctor se minime vadem scribit, dum ita loquitur: Capsa aurea (S. Fidis) quam fertur donavisse Carolus Magnus. Accedit, quod diplomatum sub Ludovico Pio ejusque posteris in Conchensis cenobii favore concessorum perpetuum ad usque Caroli Crassi tempora de corpore S. Fidis silentium non facile credi permittat, jam tum sub Carolo Magno hujus Martyris æcuias ad Conchensem ecclesiam delatas fuisse, quemadmodum num. 44 sub finem innui.

48 Quod vero attinet ad Adonem, cujus omni ex parte præstantior illo codice auctoritas est, respondeo, si illud, quod sub ejus nomine laudatur testimonium, revera ipsius esse, satis constaret, eo potius, quam anonymorum testimonio standum fore, quo hi Caroli Crassi temporibus translationem illam statuunt, ac proin hosce de memoriæ lapsu vel indigentia hic arguere non dubitarem. Verum cum Adoniani Chronici editiones omnes, teste Labbeo tom. I de Scriptoribus Ecclesiasticis pag. 11, innumerabilibus scateant mendis, codicesque, a quingentis et ultra annis manu exarati, non modo imperiti continuatoris opera certissime sub finem aucti fuerint, sed et alibi, seu ejusdem, seu descriptorum aliorum vitio, adulterati fuisse, verissime dici queant, uti ex adductis a Labbeo loco cit. exemplis, et Tillemontii in Acta S. Irenæi Notis tom. III Monument. Eccles. pag. 621 et 622, ac denique ex tom. V Historiæ litterariæ pag. 470 evidenter ostenditur, dubitari non immerito potest, an determinata illa Chronici Adoniani verba, ex quibus translationem illam ante annum 875 contigisse, contra expressum utriusque anonymi testimonium consequens foret, computanda non sint inter innumerabiles illas mendas, de quibus apud Labbeum, atque etiam inter continuatoris aut descriptorum interpolationes, de quibus apud alios sermo est. Sane si Tillemontii Nota 3 in Acta S. Irenæi tom. III, pag. 622, vel idcirco, quod S. Ado in suo Martyrologio S. Verum, tamquam Viennensem episcopum, non retulerit, suspicari licuit,

licet codices
Chronici
S. Adonis,
qui hoc loco
corrupti vel
interpolati
fuisse

Adonianum Chronicon ad annum Christi 101, ubi de illo mentio fit, interpolatum fuisse, seu Adonis re vera verba non esse, quæ illud Chronicon citato loco exhibet; profecto multo majori jure idem de eo loco, quo ad annum Christi 288 de Conchensi, qua de agimus, translatione sermo fit, suspicari licet.

AUCTORE
J. G.

49 Etenim cum sanctus Chronographus celebrem illam corporis S. Mauriti revelationem, S. Theodoro episcopo factam, ipsamque etiam sacri istius corporis translationem, Sigismundi Burgundionum regis voluntate de consilio 60 episcoporum peractam, cujus etiam in suo Martyrologio partim meminit, altissimo silentio in suo Chronico, utpote ad persecutionem Diocletiani et Maximiani, quam illic enarrat, nihil attinentem, involvendam duxerit, qui, quæso, furtivam corporis S. Fidis translationem eodem loco commemorasse credi potest, cum hæc altera multo minus celebris fuerit, nullaque plane ratione ad rem, quam S. Ado agebat, pertinere posset? Accedit, quod hic Chronici locus exigere videatur, ut ne ii, quos eadem professione, eadem legione, eadem mortis causa, eodemque ferme tempore junctos credidit auctor, ab se invicem se jungerentur. Et ecce tibi hoc Chronici loco Gereonem inter ac Victorem et Mauritium cum sociis Thebæis mediam S. Fidis translationem ad Conchense monasterium! Quid Aginnensi Virgini præter martyrium commune cum militibus Thebæis? Quid hujus corporis translatio ad persecutionis atrocitatem, quam ita crudelem et crebram flagrasse subdit, ut intra unum mensem decies et octies millia Martyrum pro Christo passi inveniantur? Hæc mihi quidem interpolati a quodam minus perito, fortasse Conchensi monacho, Adoniani Chronici suspicionem ingerunt, eamque etiam ex hoc capite non infundatam, quod Chronici narratio cum Adoniani Martyrologii annuntiatione, qua S. Fidis Socios martyres, ipsamque illius translationem prætermittit, haud satis recte conveniat, quodque in Chronico eodem ipso loco trecenti et viginti octo S. Gereoni socii adjungantur, qui in ejus Martyrologio trecenti et octodecim dumtaxat fuisse traduntur.

ostenduntur,
contrarium
innuant;

E

50 Quæ cum hunc Adoniani Chronici locum vix non indubitate interpolatum ostendant, anonymorum potius auctoritate, quorum alter fortasse translationi synchronus, uterque saltem non adeo remotus tempore ab ea vixit, quin vel ex constanti domesticorum traditione canobice monumentis certa litteris commendare quiverit, hic standum reor, ac præsertim, quod neuter obiter, sed ex professo summoque conatu ac enucleate singula, quæ ad hanc Translationem faciunt, uterque prosecutus fuerit. Juerit eorum verba hic repetisse, ut, quam prope fieri potest, hujus translationis epocha ex vis tandem figatur. Ita scriptor metricus de Conchensibus monachis, Arinido cum sacris S. Fidis reliquiis Aginno adventanti occurrentibus, canit: Cui turba Conchacensium, Dei laudes sonantium, pro tanta illi gloria gaudens processit obvia, acceptisque reliquiis, divinis cum obsequiis, ut dignum erat facere, curarunt has reponere. Tunc in Francorum partibus regnabat Minor Carolus, quem post Franci de solio deposuerunt regio. Facta est hæc translatio beatæ Fidis martyris, in die nonodecimo Kalendis Februarii. Hinc apud Conchas agitur hic dies celeberrimus, in quo Christo sit gloria per infinita sæcula. Amen. Alter vero Translationis scriptor de iisdem monachis agens, in hæc verba

ac denique
ex utroque
Translationis
auctore statu-
tuitur anno
886 vel 887.
F

AUCTORE
J. G.

verba loquitur : Cum hymnis letaniarumque canticis rediverunt et beatissimæ Christi Martyris corpus cum summa honorificentia et gloria in templum, sub titulo sancti ac summi Salvatoris Jesu Christi specialiter dedicatum, intulere, et cum maxima cautela in loco decen- tissimo sub diligenti custodia 19 Kal. Februa- riarum die venerabiliter statuerunt; eodem quippe tempore Carolo Minore Francorum rege imperante, quem suæ ditionis principes, inique adversus eum conjurantes, a solio regio deje- cerunt, et Ottoni, Aquitanorum duci, coronam regni imposuerunt et illum pro eo regnare ele- gerunt. Ex quibus consequitur, ut, cum anno Christi 885 ante diem 14 Januarii Franci se non submitserint Carolo Crasso, uti varios scriptores apud Bouquetum tom. VIII consulenti patescet, translatio hæc eo anno facta non fuerit, neque etiam, uti ex num. 46 patet, die 12 Januarii anni 888; ut propterea ex horum testimonio die 12 Januarii vel anni Christi 886, vel 887 neces- sario statuenda sit.

B
Sub illud
tempus S. Vin-
centii Agin-
nensis M. re-
liquiæ

51 Superest, ut, quæ hujus translationis occa- sione de transectis etiam ad Conchense cænobium S. Vincentii Aginnensis martyris reliquiis num. 39 a Conchensi chronographo dicta sunt, non- nihil illustremus, ac vel idcirco potissimum, quod hæc ab Henschenio nostro tom. II Junii ex monumentorum defectu paucioribus perstricta fuerunt. Quippe cum in Translationis corporis S. Fidis Actis, infra edendis, nullam de S. Vin- centii hujus reliquiis, veluti Conchas eodem tem- pore delatis, mentionem fieri, Henschenius cerne- ret, nec documenta satis antiqua, quæ utriusque corporis translationem eidem tempori innecte- bant, præ oculis haberet, primo quidem pag. 165, col. 2 negavit, ejus reliquiis ad Conchense cæno- bium una cum S. Fidis pretiosis pignoribus translatas fuisse, ac paulo post, an eæ vel un- quam Conchas delatæ fuissent, subdubitasse visus est, moneri de cetero ab eruditissimis hagiophilis ex- optans, si aut eo translatas, aut ibidem asservatas illas esse, alicunde constaret. Nihil ego in su- pplementi nostra litteraria inveni, unde justo ejus desiderio factum satis fuisse, liqueat; at, quæ post annum 1698 typis edita fuerunt Conchense Chro- nicon et Sigwaldi charta, defectum hunc eatenus supplevit, ut Vincentii hujus reliquiis etiam ante annum Christi 888 ad Conchensem ecclesiam transectas fuisse, manifestum reddant.

C
Conchas
etiam delatæ
fuerunt.

52 Ita enim ille scribit : Carolo Minore, Lu- dovici (nempe, uti ex jam dictis consequens est, Germaniæ regis) filio, (cui Crasso cognomen fuit) in regnum Francorum sublato, ab urbe Agin- nensi cum corpore beati Vincentii furtim subla- tum est corpus gloriosissimæ virginis et marty- ris Fidis; in illa vero Sigwaldi charta sancti Vincentii et sanctæ Fidis martyris reliquiis in Conchensi ecclesia requiescere et huic ab his nomen inditum esse, diserte etiam traditur; ut adeo de translatis eo aliquando S. Vincentii reli- quiis ambigendum amplius non videatur. At, sintne hæc ab Aginnensi urbe, ut Chronographus Conchensis scribit, an potius, ut Acta Martyrii ejus, ex antiquis ecclesiæ Aginnensis Lectionibus tom. II Junii edita, affirmant, ex Pompejaco, Aginnensis diocesis loco, Conchas translata, atque ita quidem, ut priori loco nulla sacri cor- poris relicta pars fuerit, non habeo, quod edisse- ram, uti nec cujus opera hæc facta fuerit trans- latio. Credibile est, Conchenses monachos, cum quavis via Sanctorum reliquiis ecclesiam suam ditare vellent, uti Arinisdum ad comparandas

sibi S. Fidis reliquias Aginum direxerunt, ita D alium quemdam e suis seu Aginum, seu potius Pompejacum, Aginnensis pagi locum, misisse, qui pro corpore S. Vincentii levitæ et martyris Valen- tini in Hispania, quod Audaldus, anno 855 in- ventum, ad suum usque Conchense cænobium per- ducere non potuit, alterius S. Vincentii, Agin- nensis nempe martyris, reliquias ad se transferret, quæ res vel eodem vel vicino tempore, quo facta est reliquiarum S. Fidis translatio, ei tandem successerit, uti Conchensis Chronographus memo- riæ tradidit.

§ V. Frustra tentata a Con- chensibus totius corporis S. Fidis in novam basili- cam translatio : pars ca- pitis ejus magnificentis- sime collocata. Peracta tandem corporis in novam basilicam translatio. An E et quando S. Fidis reli- quia aliquæ in Hispaniam translatae sint?

Delato, sub annum Christi 886, uti præcedenti § probare conati sumus, per Arinisdum mona- chum ex Aginnensi ad Conchensem ecclesiam S. Fidis corpori, non ab incolis modo accolisque illico, ac dein anniversario translationis die im- pendi solemnis cultus cepit, sed et ad venerandas hæc sacras reliquias sæptissime alias atque un- deguaque confluit piorum hominum multitudo, eaque subinde tam ingens, ut monasterii Con- chensis, licet jam tum amplissimi, septa eam mi- nime caperent, atque adeo confertæ advenarum turbæ et sibi invicem et monachis molestæ acci- derent. Quæ cum cerneret Stephanus, vir egregia sanctitatis, qui, uti Gallix Christianæ auctæ tom. II a col. 255 videre est, Conchensem abba- tiam simul et Claromontensem episcopatum ab anno Christi 937 tenebat, condendæ novæ basi- licæ in eamque inferendi corporis S. Fidis Con- chensibus monachis auctor fuit, eo nimirum con- silio, ut facilior aditus cunctis illuc confluentibus illudque visentibus assidue pateret, prout ano- nymus Translationis stilo soluto conscriptæ auc- tor testatur, atque etiam, uti idem innuit, ut hoc pacto ex frequenti turbarum accessu tum monasticæ disciplina, tum Officii divini pera- gendi ratio eo minus detrimenti caperet. Persua- sit monachis solertissimus præsul Stephanus, ac brevi post admota operi diligentissima manu, maximæ pulchritudinis basilica, ut idem rursus anonymus scribit, a fundamento ... constructa est, in qua sacræ Virginis corpus tumulationi commendaretur.

In recens ædi-
ficatam basi-
licam divini-
tus nequit
transferri

54 Jam ecclesia illa rite juxta ac magnifice integrum S. Fidis corpus, cui super- struitur ma- gnifica theca; consecrata erat, delectique sublimis meriti viri, qui præ ceteris idonei forent ad sanctam Christi Martyrem a loco submovendam ad ecclesiam- que noviter ædificatam cum summa humilitate deferendam, prout conceptis verbis anonymus noster subdit; jamque illi sacrum corpus, omni, qua decebat, religione sublevatum ibant, cum illud divinitus tanto pondere fixum permansit, ut (verba rursus anonymi sunt) ad montis cu- jusdam